

OCHRANA ZDRAVOTNÍ PÉČE V OZBROJENÝCH KONFLIKTECH

Veronika Bílková a Eva Sochorová

ÚVOD

Podle údajů Světové zdravotnické organizace (WHO) došlo v roce 2018 k 777 útokům na zdravotnická zařízení a zdravotnický personál, při nichž zahynulo 156 osob a 894 osoby byly zraněny. K nejpostiženějším územím se řadí Sýrie, Afghánistán, Libye a Okupovaná palestinská území.¹ Tyto útoky často představují vážné porušení norem mezinárodního humanitárního práva (MHP) a mezinárodního práva lidských práv (MPLP) na ochranu zdravotní péče. Pro zvýšení ochrany zdravotnické péče předložila Francie dne 31. října 2017 v rámci svého předsednictví v Radě bezpečnosti OSN *Politickou deklaraci o ochraně zdravotní péče v ozbrojených konfliktech* (Political declaration on the protection of medical care in armed conflicts). K dnešnímu dni se k politické deklaraci připojily 44 členské státy² OSN; Česká republika mezi nimi prozatím chybí. Smyslem deklarace je podpořit doporučení³ generálního tajemníka OSN, která navazují na článek 13 rezoluce Rady bezpečnosti 2286 (2016),⁴ jež se týkají opatření pro zlepšení praktického uplatňování ochrany zdravotní péče.

JAK JE ZDRAVOTNÍ PÉČE CHRÁNĚNA ZA OZBROJENÉHO KONFLIKTU?

Ochrana zdravotní péče za ozbrojených konfliktů je zaručena MHP, konkrétně *Ženevskými úmluvami* z roku 1949 a jejich *Dodatkovými protokoly* z let 1977 a 2005. Ochrana zdravotní péče souvisí s ochranou a péčí o raněné a nemocné, jimž MHP zaručuje, že s nimi bude za všech okolností zacházeno lidsky a bude jim v co největší možné míře a co nejrychleji poskytnuta zdravotní péče a ošetření.

Ochrana zdravotní péče konkrétně zahrnuje:

- ❖ povinnost respektovat a chránit zdravotnický personál a respektovat jeho zdravotnické povinnosti,⁵
- ❖ povinnost respektovat a chránit zdravotnické jednotky, zdravotnické transporty a zdravotnické přepravní prostředky,⁶ a
- ❖ ochranu rozeznávacího znaku (červený kříž, červený půlměsíc a červený krystal na bílém pozadí) a zákaz jeho zneužití.^{7,8}

¹ World Health Organization. *Surveillance System for Attacks on Health Care (SSA)*. Dostupné z: <https://publicspace.who.int/sites/ssa/SitePages/PublicDashboard.aspx>

² Albánie, Argentina, Belgie, Bulharsko, Dominikánská republika, Estonsko, Finsko, Francie, Gabon, Gruzie, Irsko, Itálie, Japonsko, Kanada, Kazachstán, Kypr, Kuvajt, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Malta, Maroko, Mauritánie, Mexiko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Peru, Pobřeží slonoviny, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Rovnicková Guinea, Rumunsko, Řecko, Senegal, Slovinsko, Spojené Arabské Emiráty, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko, Ukrajina, Uruguay.

³ UN Doc. S/RES/2016/722, *Security Council. Letter dated 18 August 2016 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council*. 18 August 2016.

⁴ UN Doc. S/RES/2286 (2016), *Protection of civilians in armed conflict*, 3 May 2016.

⁵ Viz čl. 24 a násl. I. ŽÚ, čl. 36 a násl. II. ŽÚ, čl. 20 a 56 IV. ŽÚ, čl. 15 a násl. I. DP, čl. 9 a násl. II. DP

⁶ Viz čl. 19 a násl., čl. 35 a násl. I. ŽÚ, čl. 22 a násl., čl. 38 a násl. II. ŽÚ, čl. 20 a násl. IV. ŽÚ, čl. 12 a čl. 21 a násl. I. DP, čl. 11 II. DP

Zdravotní péče je také chráněna normami MPLP. Právo na zdravotní péči je zakotveno například v *Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech* (čl. 12), ve *Všeobecné deklaraci lidských práv* (čl. 25) a dalších mezinárodních lidskoprávních úmluvách. Lidská práva jsou universální a platí za všech okolností, tedy za ozbrojeného konfliktu i v době míru.

OBSAH POLITICKÉ DEKLARACE

Deklarace vyjadřuje podporu třinácti doporučením⁹ generálního tajemníka OSN, která mají za cíl zlepšit praktické uplatňování ochrany zdravotní péče v ozbrojených konfliktech. Politická deklarace je nástrojem soft-law, nejedná se tedy o právně závazný dokument, nicméně státy tímto nástrojem vyjadřují svůj společný politický cíl, tj. naplnit požadavky rezoluce RB OSN a skoncovat s praktikami vedení útoků na zdravotnický a humanitární personál a posílit jejich ochranu.

Státy, které politickou deklaraci podpořily, *se zavazují*, že:

- přijmou praktická opatření k posílení ochrany zdravotnických a humanitárních pracovníků a předcházení násilí proti nim, jakož i k lepšímu zajištění odpovědnosti za porušování práv, a to v souladu se závazky podle MHP;
- budou podporovat provádění těchto praktických opatření; a
- budou dodržovat a zajišťovat dodržování příslušných pravidel MHP za všech okolností.

Politická deklarace obsahuje tato *konkrétní praktická opatření*:

- Přezkoumat vnitrostátní právní předpisy, politiky a postupy, které jsou důležité pro ochranu lékařské péče v ozbrojených konfliktech, a formulovat doporučení s cílem zajistit přísné dodržování mezinárodního práva a lékařské etiky a zaručit ochranu, která odpovídá nejvyšším standardům uplatňovaným v mezinárodní praxi;
- Zajistit ochranu všem zraněným a nemocným, zdravotnickým pracovníkům a humanitárním pracovníkům, zdravotnickým přepravním prostředkům a jejich vybavení, jakož i nemocnicím a dalším zdravotnickým zařízením;
- Zajistit, aby právní předpisy, politiky a postupy umožňovaly nestranné a neomezené poskytování zdravotní péče v souladu s lékařskou etikou všem zraněným a nemocným v ozbrojeném konfliktu;
- Při úvaze o přemístění konvenčních zbraní, střeliva, částí a jejich součástí posuzovat možná rizika, jako jejich potenciální použití k závažnému porušení MHP nebo k jeho usnadnění. Pokud by takový přesun představoval riziko, mělo by se od něj upustit nebo zvážit zmírňující opatření;
- Systematicky vyzývat Radu bezpečnosti, aby přijala opatření s cílem reagovat na opakované násilné činy a jiné akty, které brání poskytování zdravotní péče v ozbrojených konfliktech včetně sankcí, zřízení mechanismů pro vyšetřování a dokumentaci incidentů, zohlednění ochrany zdravotní péče vložím speciálních úkolů do mandátu mírových operací;
- Přezkoumat vojenskou doktrínu, postupy a praxi s cílem zajistit, aby takové dokumenty a postupy konkrétně zajišťovaly ochranu zraněných a nemocných,

⁷ Viz čl. 38 a násl. I. ŽÚ, čl. 41 a násl. II. ŽÚ, čl. IV. ŽÚ, čl. 38 I. DP, čl. 12 II. DP, čl. 2 III. DP

⁸ Blíže k ochraně rozeznávacího znaku a jeho používání viz MZV ČR, Národní skupina pro implementaci mezinárodního humanitárního práva. *Znak červeného kříže, jeho ochrana a užívání*. Praha 19. června 2018. Dostupné z: <https://www.cervenkykruz.eu/cz/nsmhp/Uzivani-znaku-Cerveneho-krize.pdf>

⁹ United Nations: Security Council. *Letter dated 18 August 2016 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council*. 18 August 2016. S/2016/722. Dostupné z: <https://undocs.org/S/2016/722>

zdravotnického personálu a humanitárních pracovníků vykonávajících výlučně lékařské povinnosti, zdravotnických přepravních prostředků a vybavení, jakož i nemocnic a dalších zdravotnických zařízení v ozbrojených konfliktech;

- Podporovat posílenou a trvalou angažovanost Rady bezpečnosti v pokračování této důležité agendy.

ZÁVĚR

Zdravotnický a humanitární personál zajišťují během ozbrojených konfliktů péči o raněné a nemocné, a proto také požívá speciální ochrany podle norem MHP. Vzhledem k tomu, že v praxi stále dochází k jejich vážnému porušení, signatářské státy v politické deklaraci z roku 2017 usilují o zajištění praktického uplatňování ochrany zdravotní péče. Za tímto účelem státy v politické deklaraci:

- vyjadřují podporu doporučením generálního tajemníka k provádění rezoluce Rady bezpečnosti 2286 (2016);
- souhlasí s přezkumem svých vnitrostátních právních předpisů a vojenských doktrín a postupů, aby byly v souladu s MHP, pokud jde o ochranu zdravotní péče;
- uznávají, že se mají vyvarovat přesunům zbraní, které by mohly představovat riziko porušení MHP s dopadem na poskytování zdravotní péče; a
- vyzývají Radu bezpečnosti, aby přijala opatření k reakci na opakované násilné činy a jiné činy, které brání poskytování lékařské péče v ozbrojených konfliktech.

Účinné uplatňování ochrany humanitárního a zdravotnického personálu je i nadále prioritou Francie a Německa v rámci jejich předsednictví v Radě bezpečnosti v letošním roce. Na neformálním zasedání Rady bezpečnosti o ochraně humanitárních a zdravotnických pracovníků dne 1. dubna 2019 ministři zahraničních věcí Francie a Německa společně zahájili mobilizační kampaň za zachování tzv. humanitárního prostoru (*humanitarian space*), v němž by humanitární a zdravotnický personál mohl bezpečně a účinně vykonávat své poslání, a v září 2019 na okraj zasedání Valného shromáždění OSN plánují představit tzv. humanitární výzvu k akci (*Humanitarian Call for Action*) k posílení dodržování MHP.

Veronika Bílková

Výzkumná pracovnice Ústavu mezinárodních vztahů a vedoucí Centra mezinárodního práva.

bilkova@iir.cz

Eva Sochorová

Odborná asistentka projektu Aktuální výzvy mezinárodního práva, Ústav mezinárodních vztahů.

Poděkování

Tento policy brief je výsledkem aplikovaného výzkumu Ústavu mezinárodních vztahů, v.v.i., v rámci projektu TA ČR BETA 2, č. TIRVMZV814 nazvaného „Aktuální výzvy mezinárodního práva“. Koncovým uživatelem tohoto výstupu je aplikační garant projektu Ministerstvo zahraničních věcí České republiky.